

Заняткі чатырнаццатыя

Занятие четырнадцатое

Пільнуймасы свайго

Малады я быў хуткі, як стронга, лёгкі на хаду. Дорогу й адпачынак лічыў за адно. Ну й пахадзіў я, папаездзіў па сьвеце. Новыя мясціны штораз вабілі мяне.

З часам змяніўся мой сьветагляд. Цяперака я як дзядзька ў гадох ведаю, што ёсць краем жаданняў. Цяперака я пільнуюся толькі свайго й ня думаю, дзе правесці адпачынак налета.

Мая спадчынная сядзіба патрабуе вялікага догляду. Гэтым летам удвух з сынам будзем ладзіць будынкі. Вось табе будзе й адпачынак.

Тэма

Адпачынак (Отдых)

Лад мовы

Назоўнік у творным склоне

КІМ? ЧЫМ? КАЛІ? ДЗЕ?

У адзіночным ліку:

	аснова	прыклады	канчатак
ж.р., м.р., а.р. на -а, -я	мяккая	сям' ёй (-ёю), зямл ёй (-ёю), Юл яй (-яю), вішн яй (-яю), Кол ем , судзьд ём	-ёй (-ёю) -яй (-яю) -ем, -ём
	цвёрдая, зацвярдзелая і на г, к, х	дзяўчы най (-аю), дарог ай (-аю), рак ой (-ою), птушк ай (-аю), мужчы нам , бацьк ам , калег ам	-ай (-аю) -ой (-ою) -ам
м.р. без канчатку, н.р. на -а, -о, -е, -ё	мяккая	жал ем , бярэ мем , пол ем , вучн ем , агн ём	-ем, -ём
	цвёрдая, зацвярдзелая і на г, к, х	горад ам , брат ам , відэльц ам , бор ам , шлях ам , бераг ам , вока м , века м , сяло м , мастако м , хлапцо м , дажджо м , стал ом	-ам, -ом
ж.р. без канчатку	мяккая і цвёрдая	кроў ю (крыв ёю), косьц ю , сьвякроў ю (сьвекрыв ёю), любоў ю , верф' ю	-ю (-ёю)
	зацвярдзелая	ноч чу , поўнач чу , Нарач чу , мыш чу	-у
рознаскланяльныя		дзіц ем , імен ем , племен ем	-ем
		каця нём , куран ём , птушан ём , ягн ём	-ём

1) В творительном падеже согласные (кроме букв **б, ф, ў, р**) удлиняются, если находятся между гласными: **солью, рэччу**.

2) Обратите внимание, что в сочетании с глаголами **ехаць, ісьці, ляцець, плыць** существительное употребляется именно в творительном падеже: **плыць параходам**.

У множным ліку:

	аснова	прыклады	канчатак
ж.р., м.р., а.р. на -а, -я	мяккая	сем' ямі , вішня мі , земля мі , судзьдзя мі , струменя мі , бярэмя мі , паля мі , вучня мі , агня мі , крывя мі , касьця мі , сьвекрывя мі	-ямі
м.р. без канчатку, н.р. на -а, -о, -е, -ё ж.р. без канчатку	цвёрдая, зацвёрдзелая і на г, к, х	дзяўчата мі , дарога мі , відэльца мі , берага мі , бацька мі , калега мі , гарада мі , стала мі , брата мі , сёла мі , дажджа мі , шляха мі , мастака мі , вача мі (-мі), вуша мі (-мі), нача мі , мыша мі	-амі (-мі)
рознаскланяльныя		дзець мі , імёна мі , плямёна мі , кацянята мі , курацята мі , птушанята мі	

Па-беларуску кажуць так

У нядзелю ён меўся ехаць да бацькоў.
Субота і нядзеля ў нас нячынныя дні.
Цяпер тут інакшы расклад руху цягнікоў.
Сустрэнемся ў казіно.
Валізкі здамо ў схоў.
Мой нумар у гатэлі з усімі выгодамі.
Мы едзем горадам.

В воскресенье он собирался ехать к родителям.
Суббота и воскресенье у нас выходные дни.
Теперь здесь другое расписание движения поездов.
Встретимся в казино.
Дорожные сумки сдадим в камеру хранения.
Мой номер в гостинице со всеми удобствами.
Мы едем по городу.

Маё захапленне — падарожжа. Люблю блукаць па лясных
сьцежках. Лес вабіць у любую пару года. Зімой — у сьнезе,
вясной — у фарбах, летам — у птушках, восеньню — у шуме
дрэў.

Я люблю імшарыну каля дзедавай старой сядзібы. Люблю
збіраць ягады і слухаць дзівосную музыку лесу. Калі б ні
зайшоў, ён адорыць цябе і грыбамі, і ягадамі. Журавіны, чарніцы,
брусніцы... Бяры колькі хочаш!

Рыбачтва — захапленне дзядзькі Рыгора. Ён рыбак са стагам.
Мае свой човен, адмысловыя рыбалоўныя снасьці, ўсе
неабходныя струмэнты й прыстасаванні. Найбольш ён любіць
лавіць шчупакоў, і ўжо добра вызнаў іх характар. Ведае ўсе
хітрыкі лову драпежнай рыбы на блешню.

Падчас свайго рыбачтва дзядзька Рыгор меў мноства цікавых
прыгодаў. Пры выпадку ён раскажа вам, як аднойчы шчупак ледзь
не сыягнуў яго пад лёд — во на якіх вялізных рыбін яму
шанцавала!

Вось дзе ён бавіць свой вольны час! Ды яшчэ й кажа, што тэлевізар ёсць яго адпачынкам. Гэтага я ня здольны зразумець.

Мы ідзём у ягады, у грыбы. Грыбныя мясціны добра ведае Сяргей, бо ён змалку хадзіў зь дзедам у грыбы, вучыўся іх збіраць. Так, тут патрэбная свая навука. Добры грыбнік, каб не парушыць грыбніцу, ніколі ня будзе сквапна рваць грыб разам зь зямлёй. Акуратна падрэжа!

Сёння ў маім кошыку падасінавікі, сыраежкі, апенькі — аніводнага баравіка. Дзеці збіраюць толькі лісцікі, бо баяцца памыліцца і ўзяць якуюсь труцізну.

Мой меншы брат спартовец, вандроўца, сябра прыроды. Наагул, ён скаўт ці, як кажуць па-беларуску, віцязь. Мне падабаюцца ягоныя паводзіны, ён здольны на добрыя ўчынкі. Бароніць слабейшых. На трэніроўках дапамагае тым, у каго ня ўсё выходзіць.

Запрашаем на вечарынку! Мы тут пяём, танцуем, гуляем у розныя гульні. Сёння ў нас усе вядомыя выканаўцы. Мікола Палачанін прачытае свае новыя вершы. Олік Мароз будзе граць на гармоніку, Ларыса Шавель — на скрыпцы. Паслухаем і кружэлкі з новымі запісамі беларускіх гуртоў.

Мая сястра Ніна любіць мадэрную музыку і стараецца ўключыць яе мацней. Тады наш дзядуля злуецца. А калі ён у гуморы, дык кажа: «Ня я кансэрватар, а ваша музыка закансэрвавана. Дыскатэка нейкая, няхай яе кот брыкне, гэтую музыку. Калісьці былі вечарыны. Яны зваліся яшчэ ігрышчы. На ігрышчы граў музыка або цэлая капэля. Цымбалісты на цымбалах, дудар на дудзе, а скрыпач — на скрыпцы». І тут наш дзед гатовы заграць на сваім баяне «Вочы чорны, чароўны, непрытомны».

Практыкуйцеся

1. Па-беларуску адкажыце на пытаньні.

Как вы проводите свободное время?
Есть ли у вас хобби?
Занимаетесь ли вы спортом?
Где собираетесь провести свой отпуск?
Чем увлекаются ваши родные и близкие?
Чем увлекается ваш друг? Какое его любимое занятие?
Ходите ли вы в кино?
Как часто вы смотрите телевизор?
Есть ли у вас любимая телевизионная передача?
Любите ли вы разгадывать кроссворды?
Какой вид литературы вы предпочитаете?
Есть ли у вас любимые писатели?
Каких беларуских писателей вы знаете?
Выходной вы проводите с семьей?
Что вы обычно делаете в воскресенье?
Часто ли вы бываете на природе?
Любите ли вы гулять по лесу?
Ходите ли вы по грибы, по ягоды?
Что ещё вас интересует?
О чем мы вас ещё не спросили?

2. Прачытайце тэксты. Выберыце той, які вам больш даспадобы, і далей вядзіце гутарку пра свой адпачынак.

I.

Ня ведаю, як вы, а я не люблю сядзець на адным мейсцы. Мне падабаецца быць у руху. Люблю ехаць на сваёй машыне па добрай дарозе. Люблю й пешую вандроўку. Які б ты зьнямоглы ня быў, станеш ісьці — і ўсё пераходзіш. Нездарма колісь людзі лячылі балеснасьць хадзьбою. Больш за ўсё мне падабаецца ісьці басанож. Зялёная травіца пад нагамі, шопат маўчаньня перадае сэрцу радаснасьць. На кожную зёлку гляджу так, як бы ніколі ня бачыў яе. Гэта папраўдзе шчаслівы лад, які вызваляе мяне ад усяго звычайнага, будзённага...

II.

З панядзелка я йду ў адпачынак. Але ж плян адпачынку трэ было перайначыць. Спачатку думаў паехаць да сваякоў. А тут здараецца пупёўка на Сьвіцязь. Пэўна ж, я скарыстаюся магчымасьцю, «Каб глянуць на возера зблізку». Дарэчы, я зачараваны паэзіяй Адама Міцкевіча:

«Гушчар лесу пахне чаборам і мёдам,
Жывіцы настоем смалістым.
Там возера Сьвіцязь, як шыбіна лёду,
Ляжыць паміж дрэваў цяністых».

3. Складзіце сказы, ужываючы пададзеныя словы.

стала на пагодзе — установилась хорошая погода
горача — жарко
пасля іспытаў — после экзаменов
канец тыдня — конец недели

выправіліся — отпавілісь
адпачынак — аддых
вандроўка — похад
шпацыр — прогулка
за горад — за горад
на возера — на озеро
на мора — к морю
на вёску да бабулі — в деревню к бабушке
купацца — купаться
загараць — загорать
гуляць у футбола — іграць в футбол
гуляць у тэніс — іграць в теннис
задаволены — доволны

Ясь распавядае

Гэтую нядзелю я правёў на лецішчы ў майго дзядзькі Васіля. Я ўвогуле люблю прыяжджаць сюды ў любую пару года. Ва ўсім адчуваецца лад і парадак. Чалавек шчыруе на сваёй дзялянцы зь вясны да восені.

Гляньце на градкі, парнік. Тут «гадуюцца» бульба, буракі ды морква, кабачкі, памідоры й агуркі, гарбузы, цыбуля, часнок, капуста. А яшчэ, уявіце сабе, нават кавуны й вінаград.

Заўважце, як усё спарадкавана на невялічкай дзялцы. Яна сплянавана так, што змясыціўся агарод, сад ды яшчэ лазьня й паветка. Пэўна ж, працы тут шмат. Хоць я й ня маю вялікага замілаваньня да земляробства, але калі прыяжджаю, не сяджу склаўшы рукі, дапамагаю дзядзьку, чым магу і як магу. Бяру ў рукі рыдлёўку ці граблі, а як рабілі парнік, — то гэбаль і сякеру. Але, скажу вам, вельмі прыемна працаваць на вольным паветры.

Дзядзькавы клопаты на лецішчы пачынаюцца з раньняй вясны. Ён загадзя прыкідвае, што і дзе будзе садзіць, якое насеньне сеяць, як трэба падкарміць зямлю. Ужо ў красавіку пачынае абрабляць зямлю, даглядае расаду.

У Васіля ёсьць нават ружоўнік. І тульпаны, і глядыёлюсы... Тут дрэўцы фруктовыя, там — кусцікі глогу, каліны. Гэта мікрасьвет майго дзядзькі.

Нядаўна яму дадалося яшчэ турботаў. Ён завёў пчол і кожнаму распавядае пра гэта.

Увосень дзядзька бярэ гэтулькі розных дароў! Ды й, якое тут дзіва, проста «прырода на дзіва праўдзіва». Яна аддзячвае, калі чалавек празь яе мае гэтулькі клопату. А «дзе недагляд, там сады перародзяцца ў дзічку, поле радзіць перастане, бур'янам заглухне». Дзядзька Васіль цягне гужок свой, як толькі можа цягнуць сапраўдны гаспадар.

Практыкуйцеся

4. Скажыце, ці ёсць у вас лецішча, як яно выглядае і што вы робіце там ў розныя поры года.

5. Уявіце сабе, што Вы мэтардатэль і сустракаеце турыстаў. Вам неабходна пазнаёміць іх з правіламі пражывання ў гатэлі, раскажаць пра часы працы рэстаранаў і крамаў, даць іншыя неабходныя звесткі.

— Да гатэлю мы даехалі аўтобусам.

— Добры дзень! Я маю тут два зарэзерваваныя пакоі на імя Смык. Вось мой пашпарт.

— Так, ёсць на Вашае імя два пакоі. Нумары 310 і 311. Гэта на трэйцім паверсе.

— Калі я мушу плаціць? Цяпер ці пазней?

— Плаціць трэба загодзя. Колькі часу вы тут будзеце?

— Дакладна ня ведаю, але да канца тыдня — без сумневу.

— Падпішыце, калі ласка.

— Вазьміце ключы.

— Можаце карыстацца ліфтам.

6. Як гэтыя дыялёгі будуць гучаць па-беларуску? Перакладзіце.

- а) — Простите, вы не знаете, камера хранения ручной клади сейчас открыта?
— Она открыта, но надо поспешить: через несколько минут будет перерыв.
— Носильщик, занесите, пожалуйста, мои вещи в камеру хранения.
- б) — Ах, какая длинная очередь в кассу! Простите, может, вы меня пропустите? Мой поезд сейчас отправляется. Я боюсь опоздать.
— Я не против. Но спросите у тех, кто стоит впереди.
- в) — Это место у окна свободное? Можно его занять?
— Пожалуйста, прошу.
— Спасибо.
- г) — Интересно, сколько мы стоим на этой станции?
— Не знаю. Первый раз еду по этому маршруту.
— А куда вы едете?
— До Бреста.
— Значит, вы в шестом часу будете там. А мне еще ехать и ехать.
- д) — Душно в вагоне. Может немного приоткрыть окно? Вы не возражаете?
— Конечно, открывайте, пожалуйста, ведь вы же еще и в теплом свитере.

Кароткія і простыя размовы (чытайце ўголос)

— Куды ж гэта ты нарыхтаваўся?
— У турысцкі паход.
— Не забудзься пакласьці ў пляцак самае патрэбнае.
— Я ўжо ўсё спакаваў: ліхтарню, запалкі, патэльнію, конаўку. І нават сянёнык надзіманы.
— Прыхапі з сабой яшчэ й кампас.

— Куда это ты собрался?
— В туристический поход.
— Не забудь положить в рюкзак самое необходимое.
— Я уже всё упаковал: фонарь, спички, сковороду, кружку. И даже матрац надувной.
— Прихвати с собой ещё и компас.

— Мне хацелася б пабачыць Аўстралію.
— Някепскае ў цябе жаданьне. А вось магчымасьці... Дарагое падарожжа!

— Мне хотелось бы посмотреть Австралию.
— Неплохое у тебя желание. А вот возможности... Дорогое путешествие!

— Ці не схадзіць нам у бар?
— У мяне няма звычкі хадзіць па барах. Я люблю лепш бавіць час у музэі, тэатры, альбо кіно.
— Дык што ты прапануеш?
— Сёньня мы можам схадзіць у краязнаўчы музэй, а на суботу ці нядзелю заплануем паездку ў Строчыцы. Паглядзім музэй драўлянага дойлідства.
— Гэта цікава. А я й ня ведаў, што ёсьць гэтакі музэй.
— Ты шмат чаго, браце, ня ведаеш. Я табе яшчэ раскажу пра славуцасьці нашага краю.

— Не сходит ли нам в бар?
— Я не привык ходить по барам. Я люблю лучше проводить время в музее, театре или кино.
— Ну и что ты предлагаешь?
— Сегодня мы можем сходить в краеведческий музей, а на субботу или воскресенье запланируем поездку в Строчицы. Посмотрим музей деревянного зодчества.
— Это интересно. А я и не знал, что есть такой музей.
— Ты, друг, много чего не знаешь. Я тебе ещё расскажу, чем интересен наш край.

— Заўтра маем вольны дзень. Што ты зьбіраеся рабіць?
— Звычайна я іду на канцэрт, у кіно ці тэатар. Але зараз у мяне такія настроі, што нікуды ня хочацца. Пэўна, буду дома.
— І што? Няўжо ты прасядзіш цэлы дзень перад тэлевізіяй? Па-мойму, табе трэба крыху разьвешацца. Я ведаю некалькі куткоў, дзе можна прыемна пасядзець, смачна пад'есьці, патанчыць. Зрабі ты хоць раз выключэньне з сваіх стэрэатыпаў!
— Братка ты мой, я ўжо й забыўся, калі апошні раз быў у рэстарачы.
— Усё, дамовіліся. Заўтра пойдзем.

— Завтра у нас выходной. Что ты собираешься делать?
— Обычно я иду на концерт, в кино или театр. Но сейчас у меня такое настроение, что никуда не хочется. Наверное, буду дома.
— И что? Неужели ты просидишь целый день перед телевизором? По-моему, тебе нужно немного развлечься. Я знаю несколько местечек, где можно приятно посидеть, вкусно поесть, потанцевать. Сделай ты хоть раз исключение из своих стереотипов.
— Старик, я уже и забыл, когда последний раз был в ресторане.
— Всё, замётано. Завтра идём.

<p>— Гэтулькі рэчаў!.. А ці забярэш усё за раз?</p> <p>— Сьпярша возьму флянсы, а па дрэўцы прыйду другім наваротам.</p>	<p>— Столько вещей!.. А заберёшь ли всё за раз?</p> <p>— Сначала возьму саженцы, а за деревцами приду второй раз.</p>
<p>— Хацелася б паездзіць, пабачыць больш цікавых мясьцінаў.</p> <p>— Дык у нас жа яшчэ тыдзень часу!</p> <p>— Што тыдзень?! Праляціць нібы адзін дзень.</p>	<p>— Хотелось бы поездить, увидеть больше интересных мест.</p> <p>— Так ведь у нас ещё неделя времени!</p> <p>— Что неделя?! Пролетит буд-то один день.</p>
<p>— На ўсё лета паедзем у вёску.</p> <p>— А я вельмі шкадую, што прадаў свой дамок у вёсцы. Лецішча для мяне чужое.</p>	<p>— Мы поедem на все лето.</p> <p>— А я очень сожалею, что продал свой домик в деревне. Дача для меня чужая.</p>
<p>— Ці падабаецца табе спорт?</p> <p>— Дзіва што! Стадыён пад бокам. Кожнае раньне займаюся па цэлай гадзіне. І два разы на тыдзень хаджу ў басэйн. А ты?</p> <p>— Я таксама. Не вылажу з Палацу Спорту.</p> <p>— І чым ты там займаеся?</p> <p>— Перажываю за сваю любімую каманду.</p> <p>— І гэта ты называеш спортам?</p> <p>— А як ты думаў?.. Гады прайшлі. Я ўжо сваё адгуляў, а вось цяга да спорту застаецца. Ды, зрэшты, гэта куды лепш, чым сядзець дома.</p>	<p>— Любишь ли ты спорт?</p> <p>— Конечно! Стадион рядом. Каждое утро занимаюсь по часу. И два раза в неделю хожу в бассейн. А ты?</p> <p>— Я тоже. Не вылезаю из Дворца Спорта.</p> <p>— И чем ты там занимаешься?</p> <p>— Болею за свою любимую команду.</p> <p>— И это ты называешь спортом?</p> <p>— А как ты думал?.. Годы прошли. Я уже своё отыграл, а вот тяга к спорту осталась. И, наконец, это куда лучше, чем сидеть дома.</p>

Майстры слова гавораць

Было гэта пагодлівым чэрвеньскім днём. Крадучыся, каб не бачыла маці, зьбегаў я рана-раненька ў так званы Лог — роў за нашымі агародамі. У самай упадзіне рова, у зялёнай бязладнай гушчэчы вырастае гонкі ляшчыньнік — ствол у ствол, з гнуткімі й тугімі парасткамі-хлудамі. Там я выбраў і выказаў сабе першае сваё вудзільна. Ачысьціў ад кары, прынёс паціхеньку дахаты, схаваў пад страхую павеці. Паплавень зь леташняй сітціны ўжо ляжаў у мяне ў кішэні. Меў я і кручок — яго даў мне анучнік за старое рызьзё. Не было толькі лёскі. Але я бачыў, як сукаюць лёску з конскіх валасоў. Белы наш конь якраз стаяў ля павеці. Даўно ўжо ў думках рыхтаваўся я да адказнай апэрацыі — здабыць з конскага хваста пучок так патрэбнага мне валосься. Ды ўсё не асьмельваўся. Але ў тую раніцу, напэўна, я дасьпеў-ткі для важнага падзвыгі. Падсунуўся да каня, збоку ўзяўся за хвост. Конь даверліва пераступіў з нагі на нагу. Я выбраў зь сярэдзіны хваста самы доўгі пучок валасоў, наматаў на руку і тузануў з усіх сіл. Каня быццам падмянілі — як ад раптоўнага стрэлу, узвіўся задам аж пад самую страху. І з гарачым полымем у вачох я пакаціўся на сьвежае пілавіньне за варотамі. Колькі там ляжаў — ня ведаю. Калі ж ачнуўся, то ня думаў, дзе й што мне баліць, бо з радасьцю ўбачыў: пучок конскага валосься ў руцэ!

(Кастусь Кірэенка)